ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ — ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ

1.— ԱՌԱԾՆԵՐ ԿԻՒՐԻՆԻ ԳԱՒԱՌԱԲԱՐԲԱՌՈՎ

Խենթէն կուշտ եմ, խելօքէն կարօտ։
Խենթին ճաղարջն Աստուած կ՚աղայ, խենթն է կ՚ուտէ կ՚ելլէ կը խաղայ։
Էշը փալանով, մարդը հալաֆով։
Հերսէն(1) եղով, Քէլլէն(2) սխտորով։
Էրկրի տուն, էրկրի տղով։
Մալէզը պերաննիս(3) էրեց, ուր է թէ ապուր մ՚ըլլար։
Հաչան շունը չի խածներ։
Կովիս մեռեր է, խապլս կըյեր է։
Կակըրճան հաւը ածան կ՚ըլլայ։
Հէյիր էչէցիդ ել, ղըճըրտա առղայէդ ել։
Պաց բերանը անօթի չի մնար։
Մեռելը օրը կու լան։
Ծուկը կոլը կ՚իյնայ։
Էրկինքէն դասնախ եաղմիշ(4) ըլլայ նը, մեր կլոխը մէկ հատ չ՚անցներ։
Տուռըդ կոց պոնէ, գրացիդ ղորդ պոնէ։
Պակը(5) ծուռ է, կովը կաթ կօ չի տար։
Խլոտին մուխը մըհանա է։
Էրկըրի նետած քարը խէռուն(6) չ՚ըյնիր։
Էրկըրի վրայի շալիկ չի կտրտիր։
Տուռիդ փակեմ նը էրկիր դուրս կը մնայ։
Ատորցողը(7) պատէն վէր կ՚ըյնի։
Էրկըր որը նալին կը քըշտէ որը մըխին։
Էրկըրի(8) մնացողը անկնիկ կը մնայ։
Մէկուն հինը, մէկուն նոր։
Հարսիկ քեզ ասիմ, նիրուկ տու հասկցիր։
Կող(9) սիրտը տող։
Սուտ խենթ էղէր է, վանքին հաւը կ՚ուտէ կօ։
Քթին կինծը ուտող — (չափազանց կծծի)։
Ջէնիէթը իշու ագի(10) է, նէ կ՚երկննայ, նէ կը կէրճըննայ։
Ծուկը կլխէն կը հոտի։
Ինչուկ որ հասար պարկընայ, պարակին հոդին կ՚ելլէ։
Պամպասանք չէ, պանն ասանկ է։
Կուտ կերաւ լեռն էլաւ (սատտիկ ղայրացաւ)։
Լեռը լերան վրայ կ՚ըլլայ, տունը տանը վրայ չըլլար։
Անցուկը մոռցուկ կ՚ըլլայ։
Ոտքիդ եօռղանիդ կէօրէ (11) էրկընցուր։

1) Հերիսան։ 2) Գլուխը։ 3) Բերաննիս։ 4) Թիթեղէ կլոր շրջանակ։ 5) Բակը։ 6) Հեռուն։ 7) Անապարողը։ 8) Ուրիշի։ 9) Գող։ 10) Պոչ։ 11) Համեմատ, չափ։

Պէրանը պանալուն տեղ, էշքը թող պանար։
Ջեմ ուտեր, ճէպիս տիր,
Ճաղարճը ճուրն է գացեր, չախչախ կը պնտռես։
Կատու չեղած մուկ կը պռնես։
Թէմպէլութենէն էշուն «քեռի» կօ կ'ըսէ։
Ձի լացողուն ծիծ չեն տար։
Հէ մ'էլ հարս ըլլամ նը ծին ղորդ կը հեծնիմ։
Շանը պօղազը(12) ճիկէր կախեր է։
Ղընտըլեցաւ թէնճիրէն,(13) կըտաւ ղափախը։(14)
Դզալով կը հաւաքէ, չօմչայով կը տարտղնէ։
Էզանը տակ հորթ կօ պռեն։
Խէրուի(15) սուրբը զօրաւոր կ'ըլլայ։
Ծեռքը պաց է (Առատաձեռն է)։
Ծին էկեր է, օտքերնիս կը մսի։
Մէնծ էշը ախոռը մոռցանք։ (Խնդիրին կարեւոր կէտը մոռցանք)։
Սոխ կերած չեմ օր սիրտս էրի։
Կէտինն էնկէճ(16) ունի։ (Ձիք ինչ ծածուկ որ ոչ յայտնեցի)
Մենծ չունեցողը մենծ քարի մը տանիշմիշ(17) կ'ըլլայ։
Պերանը քաք չի տըջիր (Գաղտնապահ չէ)։
Կատուն մուկը փորուն համար կը պռնէ։
Ինք իր չուքէն կը վախէ։
Քէպապին հոտին գնաց օր էշ կօ տաղեն։ (Յուսախաբ)
Մարտի հավա (18) է (փոփոխամիտ)
Ողջ կըլոխիս աւետարանին տակ տըրի (19) (Վտանգի ենթարկուիլ)
Ուզան պերանը կթան կովէն աղէկ է։
Ուտիմ նը միս է, նետիմ նը մատաղ է։
Տանակն ինքն իր կոթը չի կէփեր։
Էրկըրի(20) չուանով դույին(21) չ'ըջնուիր։
Տեղէն էլլողուն տեղը կ'առնին, էրիկը մեռնողուն՝ կնիկը։
Տանծ էիր նը հասար, խնծոր էիր նը կէյմըրեցար(22)։
Մէյվային(23) աղէկը արջը կ'ուտէ։
Հինդ փարա տուինք պաշլայել(24) տուինք, տաս փարա կու տանք չի
թէրկէր (25)։
Քարը խորը դրաւ։
Քրիստոս կը փսփսայ (Խաղաղութիւն)
Հերքէշ ինքիր փիսին «փու» չասեր։
Հաւը հաւ է նը, ճուր խմած ատենը էրկինքը կը հէյի։
Ծայը (ծայր) նստիր օր լիր գաս։
Էծն իր օտացը կը կախեն, օչխարն իր օտացը։
Կէլու աւետարան կը կարդայ։ (Ունայնաբան է)
Պօյիդ լման, խելքիդ մըկան։
Աշխըրքին մալը աշխարք կը մնայ։

---

12) Կոկորդը: 13) Գլտորեցաւ կաթսան: 14) Կափարիչը: 15) Հեռուի: 16) Ականջ: 17) Կը հարցնէ: 18) Եղանակ, օդ: 19) Դրի: 20) Ուրիշի: 21) Հորը: 22) Կարմրեցար: 23) Պտուղին: 24) Սկսիլ: 25) Չի կենար:

Մաղն էրկենին խելքը կէրճ կ'ըլլայ։
Իշ տէ (որտեղ) քար մը վերցընես նը տակէն կ'ելլէ։ (Ամէն բանի մէջ մատ ունեցող)։
Ցանածըդ կը քաղես։
Ղորդ խորաթողը(26) ծի մը հեծնել փախելու է։
Ղորդ զուրցողուն կլոխը կոտոշով է։
Մօրուք չունիմ օր խօսքիս պընէք։
Պաց ամանին մէջինը վով օր է (ով որ ըլլայ) կը կիտնայ։
Անոսկոր միս չըլլար։
Էս կ'ըսիմ, էս կը լսիմ։
Շանը քար քըշտեն(27) նը տիրուն խաթրը կը հէյլին։
Կէծ ու կրակ է (կրակոտ է)
Կէծկլտուկ կ'ըլմանի (կրակոտ է)։
Կէյմիր խնծորին քար քըշտող շատ կ'ըլլայ։
Թէք ինկիզին (28) քար չի նետեր (Շահախնդիր է)։
Էրկու ծաղը մէկ քարով քըշտել։
Հէրքէշ ինքիր Մարկոսը կու լայ։
Կու լամ, կը ծըծաղիմ տէրտիս մաքըրն է։
Էշքըդ փէնճէրէն (29) է, խելքըդ թէնճէրէն (30) է։
Հաստ ու պարակ մէկ գին է, վայ պարակ մանողուն։
Ղորդ զուրցողը տեղ չունենար։
Խենթը կլոխը կոտոշ չունենար։
Խամերնիդ անուշ է տէ՝ խասերնիդ լեղի (Այս խօսքը մայրերը իրենց անհնազանդ զաւակներուն ուղղեն)։
Շունն ուտէ, ճիկէր է։
Աշխարքը քարս(31) է, տիհա(32) նոր հարս է։
Ուղունկ(33) ունիս նէ կլոխիդ քերէ։
Մէկ ծեռով էրկու ծմերուկ չի պռնուիր։
Էս իմ արծած խողըս կիտիմ։
Մէյմէկի պերան թքած են (համախորհուրդ են)։
Ուղունկ(34) ու միս են (սերտ բարեկամ են)։
Ծուրը տեսնէ ծուկ կ'ըլլայ, ծակը տեսնէ մուկ կ'ըլլայ։
Սաղ էշքը սօլին չահ չունի։
Է՞ծն է էծուն «ոուըդ պաց է» կ'ըսէ։
Էրէսէն վըլի վըլի, էտէւէն սուր ածելի (կեղծաւոր)։
Կիրկիս(35) նստեր մօրուքըս կը փետտէ։
Ծեռքը ծուռ է (գող է)։
Էշքը ծակ է (ագահ է)։
Էրէսը ճուրով է (աներես է)։
Մաղը ծակ է (խօսածնիս կը հասկնայ)։
Ոսպը քարոտ է (խօսածնիս կը հասկնայ)։
Կըլոխը պամպակ չիկայ (ապուշ է)։
Հօխան չամէն է (ապուշ է)։

---

26) Շիտակ խօսողը։ 27) Զարնեն։ 28) Ընկոյզին։ 29) Պատուհանը։ 30) Կաթսան։ 31) Քաղցր։ 32) Տակաւին։ 33) Եղունգ։ 34) Եղունգ։ 35) Գիրկս։

Պէրնէն խուլ է (ապուշ է)
Խօրասանը արտ ունի (ապուշ է)
Էնկէնը(36) ծակ է (արթուն է)։
Վէպ չունի տեղը կ'աւլէ։
Էշքը կուշտ է։
Անկից հաւկիթ առնողը մէջը ղեղնուց չի կտներ (խարդախ է)։
Խենթն ասաց, խելօքը աւտաց։
Մըկանը շէոը ճաղջին շահ ունի։
Էնկէնը կախ է, սիրտն ուրախ է։
Ադամ (ալ) խաբուեցաւ, տրախտէն ընկաւ։
Էշն է տրեր իր մտին, տոպրակ մը կարի քրթին։
Նուկին պակաս է (անմիտ է)։
Սեւէն էլանք, սեւ ծուքն ընկանք։
Պարտքը տալով, մեղքը լալով։
Հաշնետունը (հարսնեստուն) չի կիտէ, էրդինոցը (յարդանոցը) քէշկէֆ (քէշկէք, ցորենէ կերակուր) կը պռէ։
Թթու քացախ, քարէ հաց (անշահ)։
Խործանայ (վայրի խոտ մը որու արմատը կ'ուտուի, թերեւս խաւարծիլ) պofայ պofայ, տու կընայ հոգիդ հոդայ։
Շանը եաթախը հացի մայում չի կըտուիր (փշրանք)։
Ճուրն ընկնողը, չէօփ կը պռէ։
Պէրանը սրտին էվէլցուկը կը զուրցէ։
Մօրը մանածը ներկած է (վարպետորդի)։
Իտի մօրիդ ախճիկութիւնն էր (ժամանակը անցած է)։
Տօնին ու կաղանդին Յուղային օրդին դուրսը (այդ միջոցի սաստիկ ցուրտը ակնարկել)։
Հաղայ նը, կօտին կը կըյի (սաստիկ աղքատ)։
Մուկն ըյնի նը կըլոխը կը ծակի (սաստիկ աղքատ է)։
Դրգալին պերնովը կը կերցնէ, կոթովը աչքը կը հանէ։
Քարին մէջ էրին (արիւն) կայ։
Ինք տիկ էղեր, էրկիրի բերան էրեր է։
Սատկած էշ կը պռէ(37) օր նալը քաշէ։
Ղայնանադ քեզ ամուր կ'ուղէ էղէրէմ (պատրաստ կերակուրի սեղանի մը վրայ եկողուն կ'ըսուի)։
Կատու չեղած մուկ կօ պռնես։
Էրկու խենթը խալաթին քէնտիրն են կըյեր։
Օշլոտը(38) քերուեր է, անօթին հէյիր է։
Սոխին քարսը չըլլար։
Մէյմէկի իշին զուշուն զսմինն(39) կօ (սաստիկ հակառակ են իրարու)։
Էրէսէն ընկածը, քառսուն պէղիկ(40) կ'ըլլայ կօ (սաստիկ տրտում է)։
Ճէհրատ մանէ որ իլիկիտ լէննայ (դործդ յարատեւէ)։
Նէ էտեւէն կ'երթայուի, նէ առջեւէն։
Էտեւէն էրթաս նը կը տէփիկէ(41), առջեւէն էրթաս նը կը խաղնէ։

---

36) Ականջ։ 37) Կը փնտռէ։ 38) Ոչլոտը։ 39) Փանփուշտ արձակեն։ 40) Կտոր։ 41) Ոտնահարէ, կից կու տայ։

Շանն ագին կապուած է (Շատ առատ է, արժէք չունի)։
Պէտիհավա(42) պատանք կըտնէ նը, առջի իրիկունը կը մեռնի։
Անցանք տառցանք պարեւ ձեզ։
Էս աղա, տու աղա, տէիրմէնը(43) վիվ (ով) աղայ։
Խորթ մօր կորեկ է (կը պատմուի թէ ժամանակաւ խորթ մայր մը իւր խորթ աղջկանը առջեւ դրեր է շատ մը կորեկի, ցորենի եւ այլ սերմերու խառնուրդ մը, եւ հրամայեր է որ իրարմէ բաժնէ. երբ խեղճ աղջիկը չէ յաջողեր ի գլուխ հանել այդ դժուարին գործը, մօրմէն պատժուեր է։ Այդ ատենէն ի վեր երբ դժուարին գործ մը կ'առաջարկուի կ'ըսեն այս)։
Տէրըդ ժամ չի մտներ, դու էստեղ պատարա՞գ կ'ընես։ (Սոյն առակը Կիւրինցիք Ուլաշցիներէն փոխ առած են։ Ուլաշ գիւղ մըն է Սվազէն վեց ժամ հեռու դէպի հարաւ։ Ատենօք Ուլաշցի մը ախոռին դուռը մոռացմամբ բաց կը թողու ուր դտնուած հորթերէն մէկը դուրս կ'ելլէ եւ գիւղին եկեղեցւոյն դուռը բաց դտնելով ներս կը մտնէ եւ մինչեւ սեղանը կը բարձրանայ. ժամկոչը դուռը դոցելու ատեն սարսափահար կը տեսնէ հորթը սեղանին առջեւ, եւ զայն դուրս կը վռնտէ եւ վերի առածը կ'ըսէ։ Այս առածը կը դործածուի երբ մէկու մը վրայ տարօրինակ արարք մը տեսնուի)։
Օրը շատ է քանդ կորեկը։
Աստուծու պըյհածը կէղը(44) չուտեր։
Վեր թքեմ մօրուքիս, վար թքեմ էրէսիս։
Ուտողը չի կիտէ, փչողը կիտէ(45)։
Էրկըրի էշք է հաներ, տիրուն հոգին։
Էշքը տեսածը տիրուն խէր չըներ։
Փըչած օճախը ճուր չուզեր։
Էրդնոցը պառկող շանը, դուշուն (46) չի տպնիր։
Շան ագին քարոց տնելով չի դոբդիր (47)։
Խրատ խրատ լեռն ի վեր, էս կօ կ'երթամ ծորն է վէր։
Փորը ճեղքես նը, այր մը չ'ելլեր։
Էրդ տաս՝ կարի չուզեր։
Զօրավէն (48) թաղին ավը չերթար։
Մէկը մէկուն էգի մը տուեր է, էնի էնոր կիզ մը խաղող տուեր չէ։
Մայր փըշելով փոր չի կշտանար։
Կրնա մեռիր, էկօ սիրեմ։
Էշն իշուն քովը կապես նը, եա առօք կ'առնէ, եա փառօք (բարօք)։
Ուզողուն մէկ երեսը սեւ, չի տուողուն էրկու երեսը։
Խենթը խրատն ինչ էնէ, սեւը սապոնն ինչ էնէ։
Կուշտն անօթուն մանր է փըշեր, անօթին էրկ-էրկուք է վերցուցեր։
Կատուն միսին չի հասնի նը, պապուն հոգուն կը սէյպէ (49)։
Թեւն օսկի ապռճան ունի (արհեստաւոր է)։
Ինչուկ որ աղը դայ նը, մատաղը կ'երթայ։
Ուղտը կլլող՝ մժեղը քամող։

---

42) Զրի։ 43) Զաղացքը։ 44) Գայլը։ 45) Գիտէ։ 46) Փամփուշտ։ 47) Շտկուիր։ 48) Բոճի։ 49) Կը համարէ։

Երկըրէ տղայ ասեղի ծակէն Հընտըստան կը հէյէ:
Ժամը կը հանէ մարդուն սրտին կամը:
Կը ծնի էծը տէ կը տեսնեմ ուլը:
Ճուրն ընկողը արծեւէն չի փախիր:
Կէտէն անցար տէ կաւառը կօ խղդիս:

2.– ԿԻՒՐԻՆՑԻՆԵՐՈՒ ԱՆԷԾՔՆԵՐԷՆ ՏՐՑԱԿ ՄԸ

Աստուած զայ հալխէդ (1)
Գետնին եօթը դաթը (2) *անցնիս*
Քէօր (3) *ըլլաս*
Իլէշդ (4) *գայ*, իլէշդ *տեսնէի*
Խէրը (5) *չտեսնես*
Ծան պողազ (6), *շիշ պողազ*
Ձեռքդ չորնայ
Զորնալիք
Ծան ձյնած (7), *շան լակոտ*
Ղարա խապարդ (8) *գայ*
Տունը կլոխիդ *փլի*
Օճախդ անցնի, մարի
Օղիկ օղիկ ըլլաս
Կծիկ կծիկ ըլլաս
Իլիշիկդ (10) *կըյի*
Ղարարթուդ (11) *վերնայ*
Սատկիս շըլլամ (12)
Զորնաս շըլլամ
Ուշախներուդ (13) *խէրը չտեսնես*
Զժմնիս շըլլայ
Եշկիդ քէօրնայ (14)
Ղարա դազայի *գաս* (15)

Մէկ փապուճով եօթնէրիկ էրթաս
Սեւ նաշըտ (16) *վերնայ*
Ծիլլիդ (17) *տակդ գայ, մնայ*
Երկինքին կրակը թափի վրադ
Գետինը մննես (18)
Աշխարքէն մայհում (19) *մնաս*
Պատին տակը մնաս
Երկու էշկըդ (20) *քէօրնայ*
Էտ (21) *օրը չտեսնես*
Օր արեւ չի տեսնես
Երթաս տէ չի գաս
Ժամուն դուռը մնաս
Իշալլահ (22) *կը սատկիս*
Աստուած հոգիդ առնէ
Երկուց էրիկ երթաս
Դուռ դուռ մուրաս
Պառկած տեղէդ չելլաս
Աստուծմէ կտնես (23)
Զորնաս մնաս
Զօլուխ չօնուխի (24) *տէր չըլլաս*
Կէնն ու կէնէնչ (25) էրթաս
Տունդ աւրի

3.– ՀԱՆԵԼՈՒԿՆԵՐ ԿԻՒՐԻՆԻ ԳԱՒԱՌԱԲԱՐԲԱՌՈՎ

1. *Կետնէն կ'ելլէ* քիւրքով տէտէ (*կաղամբ*)
2. *Երկան* մազի *կէնէնչ* թազի: (*Կանանչ շիշ*)
3. *Լերանն էտեւ* պուռմա (1) *մը խոտ*: (*Ծիրանի գօտի*)
4. *Լեռանն էտեւ կէս հաց*: (*Լուսին*)
5. *Ելայ լեռը* վէթէցաւ (2) *կոդիս սըսէռը*: (*Կարկուտ*)

---

1) Իրաւունք: 2) Ծալքը: 3) Կոյր: 4) Դիակդ: 5) Բարիքը, լաւը: 6) Կոկորդ: 7) Ծնած: 8) Սեւ լուրդ: 9) Գլխուդ: 10) Հոգիդ, շունչդ: 11) Մարմինդ, կերպարանքդ: 12) Իշալլահ: Աստուած տայ: 13) Պզտիկներուդ: 14) Աչքդ կուրնայ: 15) Սեւ արկածի: 16) Դսփաղդ: 17) Վիզդ: 18) Մտնես: 19) Զրկուած: 20) Աչքդ: 21) Այդ: 22) Աստուած տայ: 23) Գտնես: 24) Երախաներու: 25) Երիտասարդ ու կանանչ: 1) Անուր մը: 2) Թափեցան: